

ЗАСОБИ ЗАПОЗИЧЕННЯ ТА АСИМІЛЯЦІЯ АНГЛОМОВНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ТЕРМІНІВ

Розглядаються типи запозичень англомовної термінологіки та їх асиміляція в українській мові на матеріалі комп'ютерних термінів.

З бурхливим розвитком в галузі обчислювальної техніки виникає величезна кількість нових понять та явищ. Це, в свою чергу, зумовлює появу нових значень вже існуючих слів та утворення цілком нових одиниць мови (навіть виникла і розвивається така наука, як комп'ютерне мовознавство (Computational Linguistics) [1]. Безумовним лідером тут є англійська мова, тому більшість мов в цьому випадку є реципієнтами та запозичують вже існуючі англомовні слова. Як відомо, лексичні запозичення є одним з шляхів поповнення мовного складу будь-якої мови, в тому числі й української. В даному випадку мова йде про англіцизми, тобто слова та вирази запозичені з англійської мови (сюди ми включаємо слова з амер. варіанта англійської мови) [2]. Точніше кажучи, англіцизм, який став повноцінною одиницею іншої (української) мови, підкоряється нормам даної мови і використовується на одному рівні (а останнім часом – навіть частіше) з "рідномовним" синонімом: диск драйв (disk drive) – дисковод; флопі диск (floppy disk) – гнучкий диск; сідром (CD-ROM) – компакт-диск [3;4;5]. За останні роки, в зв'язку з розвитком наукових технологій, комерційних відношень та, звичайно, зростом комп'ютерної мережі Інтернет, майже усі мови у світі відчувають міцний "тиск" з боку англійської мови і як слідство цього впливу – кількість англіцизмів в цих мовах зростає з кожним роком.

У цій статті, в першу чергу, нас цікавлять англомовні комп'ютерні терміни, які запозичуються в українську мову. Під поняттям "термін" розуміється слово або стійке словосполучення, яке є більш уточненим найменуванням поняття, специфічного для певної області науки, виробництва чи культури [6]. У випадку, коли термін стає загальновідомим словом, він втрачає свою специфічну рису. Це найчастіше відбувається зараз саме у сфері комп'ютерних технологій. Наприклад, комп'ютер, принтер, сканер, модем, файл, монітор і т. ін. Таким чином, термінологічна та професійна лексика знаходиться у нерозривному зв'язку із загальноживаною лексикою даної мови.

Треба визнати, що на даний момент українська комп'ютерна термінологія характеризується наступними особливостями:

- великою кількістю англіцизмів;
- відносно незначною кількістю термінів на рідній мові, які відповідають аналогічним термінам у англійській мові.

Отже, при перекладі, запозичення-неологізми на момент їх появи в мові-реципієнті найчастіше підпадають під поняття "безеквівалентна лексика". Зрозуміло, що це поняття є відносним: мається на увазі лише той факт, що відповідному предмету чи явищу мови-джерела немає готового "імені" у формі слова або словосполучення, його потрібно створювати в процесі мовлення.

Найчастіше іншомовні запозичення репрезентуються (графічно та семантично) наступними засобами [7]:

1) Графічне відтворення запозичення без будь-яких змін оригінального написання. Це, насамперед, стосується власних імен – назв корпорацій, пошукових серверів, операційних систем та програмної продукції (часто у вигляді абrevіатур та акронімів). Наприклад: Microsoft, Windows, Apple, AOL, CD-ROM, MS-DOS, Yahoo, Rambler, Google, Yandex, Corel Draw, 3D Max, Total Commander, Internet Explorer [3;4;5].

2) Транскрипція (від лат. transcriptio – переписування) – передача звуків іншомовного слова (зазвичай власного імені, географічної назви чи наукового терміну) за допомогою літер алфавіту мови перекладу. Наприклад: computer, printer, display, file, overlay, plotter, pixel, setup. [3;4;5]

3) Транслітерація (від лат. trans – крізь, через та litera – літера) – передача літер іншомовного слова за допомогою літер алфавіту мови перекладу. При транслітерації також іноді спостерігається зсув наголос. Наприклад: processor, modem, monitor, emulator. [3;4;5]

4) Калькування (від фр. calque – копія, наслідування) – слово або вираз, що являє собою переклад по частинах іншомовного слова з матеріалу рідної мови. Наприклад: external command – зовнішня команда; digital signature – дигітальна сигнатура; peripheral controller – периферійний контролер. [3;4;5]

Цікавими є випадки кальок, в яких один з елементів транслітерується, а інший елемент мови перекладу, що сам у свій час або навіть донедавна був запозиченням-неологізмом. Наприклад: proxy server – проксі сервер; swapping manager – своппінг менеджер, content provider – контент-провайдер. [3;4;5;8;26]

5) Дескриптивний (роз'яснювальний) переклад – спосіб передачі безеквівалентної лексики, що передбачає розкриття значення запозиченої одиниці за допомогою розгорнутого опису /в словосполученнях, фразах тощо/. Наприклад: Digitizer – кодуєчий перетворювач, підсистема чи пристрій, який формує цифрові дані для вхідного аналогового сигналу; Transponder – телекомунікаційний пристрій, який приймає сигнал в одній формі та передає його в іншій формі. [3;4;5]

Ми виходимо з того, що асиміляція термінологіки - це пристосування її у фонетичному, граматичному, семантичному і графічному відношенні до системи мови-реципієнта. Ступінь асиміляції може бути різним, але, як правило, розрізняють повністю та частково асимільовані терміни. Ступінь асиміляції визначається багатьма факторами, серед яких одним з важливих є морфологічна, семантична або синтаксична деривація, тобто утво-

рення похідних слів в мові перекладу від відповідних запозичень з простою морфологічною будовою: to hexo – ксерокопіювати [5].

Говорячи про асиміляцію комп'ютерних термінів, слід згадати про ті терміни, які стали або стають частиною комп'ютерного сленгу – лексики розмовного типу, яку вважають нижчою від загальноповсякденного стандарту: слова, що у стандартній мові не вживаються або мають особливий лексико-семантичний зміст [9].

Сленг є характерною особливістю розмовної мови, що виникає в специфічній або професійній сфері, що спричинено міркуваннями зручності або бажанням відмежуватись від інших соціальних чи професійних груп. Можна погодитися з думкою, що сленг "відбиває настрої молодшого покоління мовців, служить засобом дотепів і гумору, подає явища описово, допомагає заволодіти чужою увагою, уникнути кліше, підкреслити додаткову рису явища, полегшити спілкування." [9:183]

Аналіз багатьох джерел свідчить про те, що найуживанішим засобом асиміляції запозичених комп'ютерних термінів є так звана "народна етимологія". Під цим розуміють переробку та переосмислення незнайомого іншомовного слова за зразком близького за звучанням слова рідної мови, встановлення між ними семантичних зв'язків на основі суто зовнішнього, випадкового збігу, без урахування реальних фактів їх походження [10:191]. Під цим найменуванням поєднуються різні випадки звукових взаємодій слів. Характерне таке перетворення звукової форми, при якому "мотивується" лише якась частина слова (звичайно, запозиченого), при чому "залишок" так і залишається немотивованим з точки зору словотворчих моделей мови-реципієнта. Унаслідок спроб освідомити слово із неясним мотивуванням на основі неправильної асоціації з іншими словами, які в дійсності ніякого відношення до нього не мають, нерідко відбуваються викривлення звукового і морфологічного складу слова. Розглянемо приклади такої "творчої" асиміляції найуживаніших англомовних комп'ютерних термінів в українській мові, коли слова нібито з українською словотворчою будовою є нічим іншим як "приспосовуванням" іншомовних слів до звичних рідних, що в семантичному плані не мають нічого спільного із запозиченими словами, але вони полегшують сприйняття та запам'ятовування останніх: "міцуба" – японська фірма Mitsubishi; "мультик" – редактор Multi Edit; "мило" – електронна пошта (від e-mail); "шара" – програмний продукт shareware; "паста" – команда PASTE; "пентюх" – комп'ютер IBM Pentium; "борда" – материнська плата (від motherboard); "рарити" – використовувати архіватор RAR; "ромка" – ПЗП – постійний запам'ятовуючий пристрій (від ROM – read only memory); "сенданути" – відіслати файл (від to send) та інші [1;5;11;12;13].

Слід також додати декілька слів про те, без чого зараз не обходиться жоден форум, чат, ICQ чи SMS-повідомлення. Мова іде про так звані "емотікони" – іконки (позначки) емоцій (від англ. emoticons) та особливі комп'ютерні аббревіатури і акроніми, які стали невід'ємною частиною комп'ютерного спілкування не тільки серед англомовних, а також і серед україномовних користувачів. Завдяки їх органічній графічній формі та лаконічності (що є дуже важливим), вони майже не зазнають процесу асиміляції і запозичуються іншими мовами майже без змін.

Емотікони використовують не стільки за для краси, скільки для компенсації відсутності між співрозмовниками зорового і слухового контакту [14]. Найуживанішими серед цих "графічних емоцій" є наступні: ":-)" – посмішка; ":-)" – сміх; "8-0" – велике здивування; ":'E" – погроза; ":'\`" – невпевненість; ":'-X" – мовчання та інші [14;15].

Широке розповсюдження отримали й англійські аббревіатури та акроніми. При цьому цифри й літери часто використовуються як фонетичний (звуковий) аналог складів і слів. Наприклад, 4 означає for (для) чи, як у слові B4, тобто before (до того, як); 2 – to, too (до, також, дуже); 8 – [eit], як у словах gr8 – great (чудовий), h8 – hate (ненавидіти) чи w8 – wait (чекати). Те ж саме відбувається і з літерами – часто вони означають ті ж самі звукосполучення, які їм відповідають при прочитанні алфавіту. Наприклад, b у випадку з b4; чи r [ar], яка означає are (допоміжне дієслово), як у фразі how r u – how are you? (як справи?), u, відповідно – you (ти); c – see (бачити); i – eye (око), отже, фраза "я бачу твої очі" буде "i c ur i's ". А ось як буде виглядати фраза "побачимося пізніше" (англійською see you later): cu!8r. Отже, економія часу безперечна. [14:18]

Проведений оглядовий аналіз текстів україно- та російськомовної літератури, що містять запозичені лексичні одиниці – слова та словосполучення, – дає змогу говорити про позитивність впливу іншомовних запозичень на мову-реципієнт в тому, що вони спричиняють динамічні процеси "руху" мовної матерії мови перекладу в пошуках більш чіткої організації її системно-структурних елементів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. High Noon on the Electronic Frontier: Conceptual Issues in Cyberspace/ Peter Ludlow – (c) 1999 Massachusetts Institute of Technology – 536 p.
2. Словарь иностранных слов. – М.: Русский язык, 1980 – 624 с.
3. Григорьев В.Л. Англо-русский толковый словарь РС. – М.: Компьютер, ЮНИТИ, 1997. – 471 с.
4. Словарь компьютерных терминов. Под ред. А.Синклера.- М.: Вече, АСТ,1996. – 448 с.
5. English-Ukrainian Computer Glossary and Short Glossary of Audio-Visual Technology. Compiled by: Peter Fedynsky, Tamara Horodysky, Teresa Kikena, Richard Robin. Canadian Institute of Ukrainian Studies Press. University of Alberta. Edmonton, 1990. – 30 p.
6. Головин Б.Н., Кобрин Р.Ю. Лингвистические основы учения о терминах: Учеб. Пособие для филол. спец. вузов. – М.: Высш. шк., 1987. – 104 с.
7. Мірам Г.Е. та ін. Основи перекладу: Курс лекцій; Навчальний посібник – К.: Ельга, Ніка-Центр, 2002. – 240 с.
8. www.facts.kiev.ua №74 (1622) 27.04.2004
9. Мостовий М.І. Лексикологія англійської мови / Підруч. для ін-тів і фак. інозем. мов/. – Х.: Основа, 1993. – 256 с.

10. Розенталь Д.Э. и Теленкова М.А. Словарь-справочник лингвистических терминов. Пособие для учителей. – М.: Просвещение, 1976. – 543 с.
11. Сленг // Men's Health. – 2003. – №9. – С. 129.
12. Jonathan's TEEN LINGO Dictionary/ <http://www.thesource4ym.com/teenlingo/index.asp>
13. Computer Slang Dictionary (tm) version 1522 / <http://www.lib.ru/ANEKDOTY/sleng2.txt>
14. Волохов С.А. Я в аську войду только за смайликом!// Уикенд. – 2003. – №34 (184). – С.18.
15. Angus J. Kennedy Rough "Guide to the Internet Credits". – Rough Guides Ltd, 1999. – 512 p.

Матеріал надійшов до редакції 1.04.2004 р.

Щерба Д.В. Способы заимствования и ассимиляция англоязычных компьютерных терминов.

Рассмотрены и проанализированы наиболее используемые типы заимствований компьютерной терминологии, определена степень их ассимиляции.

Shcherba D.V. Types of English Computer Borrowings and their Assimilation.

The most used types of computer borrowings are considered and analyzed, the degree of their assimilation is determined.